

meetings of general school and pedagogical councils with involvement students into the discussion, elimination of authoritarian style of education, perception of the personality of a pupil as the highest social value); nature compliance, individualization and differentiation (taking into account age, individual and other characteristics of students by dividing students into groups according to age, level of education and training, the use of individual and group forms of training activity).

Keywords: *primary education, national education in the 19th century, Sunday schools, principles of humanism, democracy, nature compliance, individualization and differentiation.*

УДК 37.018.3. 477. (09) «1901-1944»

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-47-51

Черепаня Марія Тарасівна,
асистент,

Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ РЕТРОДОСВІДУ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ ЗАКАРПАТТЯ (1901 – 1944 РР.) В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

В статті обґрунтовано перспективи використання ретродосвіду діяльності закладів інтернатного типу, які діяли в Закарпатті в першій половині ХХ століття. Визначено основні напрями роботи, які сприятимуть удосконаленню сучасної системи освіти в Україні: оптимізація мережі закладів інтернатного типу; створення умов для альтернативних форм суспільного виховання дітей-сиріт та дітей без батьківської опіки; проведення широкомасштабної просвітницької та профілактичної роботи, спрямованої на попередження соціального сирітства, усвідомлення майбутніми батьками відповідальності за своїх дітей; удосконалення змісту підготовки вчителів у контексті впровадження інклюзивної освіти; розробка системи заходів з профорієнтаційної роботи серед випускників закладів інтернатного типу; розширення співпраці закладів інтернатного типу із місцевими громадами.

Ключові слова: *заклади інтернатного типу, історичний досвід, Закарпаття.*

Постановка проблеми. Провідні ідеї та досвід організації діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття першої половини ХХ століття не втратили актуальності й по сьогоднішній день. В умовах глобалізації та включення української освітньої системи до єдиного європейського освітнього простору, а також з метою збереження її національної самобутності важливим є педагогічний досвід, реалізований освітньою та соціальною політикою європейських держав, до складу яких входило Закарпаття першої половини ХХ століття. Серед актуальних положень виокремимо наступні: 1) пріоритетність сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки; 2) педагогічна просвіта молодих матерів з метою попередження соціального сирітства; 3) підвищення професійної кваліфікації педагогічних працівників у контексті впровадження інклюзивної освіти та ін.; 4) формування готовності вихованців інтернатного закладу до самостійного дорослого життя; 5) врахування принципу культуровідповідності в створенні сприятливих умов для виховання дитини та ролі громад у соціалізації вихованців інтернатних закладів. Обґрунтуємо визначені нами позиції.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Проблеми становлення та розвитку закладів інтернатного типу в історико-педагогічному вимірі вивчали В. Виноградова-Бондаренко (виховання безпритульних дітей в Україні 20-х років ХХ ст.), Л. Гребінь (організаційно-педагогічні засади діяльності дитячого будинку в системі освіти України у 20-ті – середині 30-х рр. ХХ ст.), В. Золотоверх (становлення та розвиток дошкільних закладів для дітей з психофізичними вадами в системі спеціальної освіти України кінця ХІХ – початку ХХ ст.), О. Парашевіна (роль системи народної освіти у подоланні дитячої безпритульності в 20-х – першій половині 30-х рр. ХХ ст. в Україні), І. Плугатор (теорія і практика опіки дітей та молоді в Україні (1945 – 1990 рр.)), В. Покась (становлення та розвиток інтернатних закладів освіти в Україні 1917 – 2000 рр.) та ін. В історико-регіональному аспекті проблеми виникнення, становлення та розвитку інтернатних закладів, дитячих будинків і притулків досліджувалися А. Аблятиповим (становлення та розвиток інтернатних закладів АР Крим у 1920 – 2000 рр.), О. Ільченко (виховання дітей-безпритульників на Полтавщині в 20 – 30 рр. ХХ ст.), Н. Касьяновою (боротьба з безпритульністю та бездоглядністю в Донбасі 1943 – 1953 рр.), М. Соловей (діяльність дитячих будинків Донбасу у 1943 – 1965 рр.), Н. Султановою (теорія і практика соціального виховання дітей в інтернатних закладах світу України з 1956 р. і до початку ХХІ ст.) та ін. Серед

закарпатських науковців питання організації життєдіяльності інтернатних закладів вивчалося Б. Качуром, А. Машкаринець-Бутко, П. Стрічком, М. Талапканичем, В. Химинцем. Разом з тим, слід зазначити, що їхні дослідження переважно інертнірують розвиток закладів інтернатного типу періоду після 1945 р., коли Закарпаття ввійшло до складу Української Радянської Соціалістичної республіки. Проведений аналіз історико-педагогічної літератури, наукових праць дозволяє зробити висновок про те, що на сьогодні в педагогічній науці недостатньо повно розкрито генезу становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті періоду його перебування в складі інших європейських держав, а саме – до 1945 р.

Мета статті: обґрунтувати перспективні напрями використання ретродосвіду діяльності закладів інтернатного типу, які діяли в Закарпатті в першій половині ХХ століття.

Результати дослідження. Проблема інтернатної освіти в Україні є далеко не новою, проте зберігає свою актуальність, оскільки у зв'язку з низкою нерозв'язаних соціально-економічних (складне матеріальне становище батьків, їх низька педагогічна культура, асоціальний спосіб життя та нездатність забезпечити умови для повноцінного виховання дітей) проблем, кількість дітей зі статусом позбавлених батьківської опіки та покинутих при народженні збільшується. Відтак, контингент інтернатних закладів завжди наповнюється новими вихованцями. Сучасна українська держава, ратифікуючи міжнародні документи (Конвенція ООН про права дитини (1989), Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006), Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами (1994) та ін.), робить рішучі кроки в плані поширення суспільних форм виховання, які виступають альтернативою до перебування дітей у закладах інтернатного типу – прийомні сім'ї, будинки сімейного типу тощо. Так, у 1998 р. в Україні був започаткований соціальний експеримент «Трансформація державної системи інститутів піклування про дитину», мета якого полягала в розробці технологій створення та функціонування нової сімейної форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – прийомної сім'ї. Знаковим у наданні пріоритетності сімейним формам виховання є прийняття у 2005 р. Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», яким визначено основні засади державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, серед яких: створення умов для реалізації права кожної

дитини на виховання в сім'ї; виховання та утримання дітей за принципом родинності; сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів та ін. [4]. У ст. 6 Закону зазначається, що «за умови втрати дитиною батьківського піклування відповідний орган опіки та піклування вживає вичерпних заходів щодо влаштування дитини в сім'ї громадян України – на усиовлення, під опіку або піклування, у прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу. До закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, незалежно від форми власності та підпорядкування, дитина може бути влаштована в разі, якщо з певних причин немає можливості влаштувати її на виховання в сім'ю. Влаштування дитини до закладу для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування не позбавляє органи опіки та піклування за місцем походження та за місцем перебування дитини від обов'язку продовжувати діяльність щодо реалізації права цієї дитини на сімейне виховання» [4]. Важливим документом, який засвідчує поступовий перехід від інституційного утримання та виховання дітей до сімейних форм, є розпорядження Кабінету Міністрів України № 256-р від 09.08.2017 р. «Про національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр.» та План заходів з реалізації її I етапу. «Ухвалені документи, – зазначається на Урядовому порталі, – спрямовані на зміну системи інституційного догляду та виховання дітей в Україні на систему, яка забезпечує догляд і виховання дитини в сімейному або наближеному до сімейному середовищі». [6].

Актуалізуючи історико-педагогічний досвід створення нормативно-правової бази щодо діяльності закладів інтернатного типу в Закарпатті першої половини XX століття варто зазначити, що урядами всіх держав на законодавчому рівні закріплене пріоритетне право дитини на виховання в сім'ї. Так, ще за австро-угорського періоду Закарпаття, у Законі VIII (1901 р.), § 2 зазначено, що: «в державних дитячих притулках можуть перебувати лише діти хворі, слабозрозвинені, а також такі, які потребують особливого догляду та медичного обслуговування; інші – влаштовуються поза такими закладами [10], тобто в сімейні дитячі поселення. Згідно Закону XXI «Про соціальний захист дітей, які досягли 7-річного віку» (1901 р.), суб'єктами якого виступають діти, яким виповнилося 7 років і які не можуть бути поміщені до муніципальних чи приватних дитячих притулків, або до інших благодійних установ та організацій, то до досягнення ними 15-річного віку вони можуть проживати в дитячих будинках або в надійних опікунів, у першу чергу – фермерів та ремісників [11]. Виховання дітей у притулку здійснюється виключно на основі сімейних цінностей. Для Австро-Угорщини перебування дитини в дитячому притулку розглядалося скоріше як виняток, аніж правило [14, с. 158]. Тому державними органами опіки і піклування, згідно вищезгаданих законів VIII та XXI, першочерговим було влаштування занедбаних/покинутих дітей у сімейні форми виховання. Головне завдання створення сімейних дитячих поселень – повна інтеграція вихованців не тільки до прийомної сім'ї, але й до громади, в якій вихованець проживав би після закінчення терміну дії Закону XXI (1901 р.). Переважну більшість вихованців з дитячих притулків передавали в сім'ї господарів-фермерів, в окремих випадках – у сім'ї ремісників, щоб у процесі виховання прийомна сім'я могла забезпечити й отримання вихованцями певних професійних навичок. Прийомна сім'я одержувала державну допомогу, яка була майже символічною, адже угорська влада вважала, що беручи на виховання дитину прийомна сім'я повинна керуватися любов'ю до неї, бажанням підтримати дитину, а не жити за рахунок коштів, які виділяються на її утримання. Чехословацький уряд прийняв ряд законів, які регламентували порядок передачі та перебування дитини в прийомній або опікунській сім'ї. Серед них, Закон 256 «Про захист дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом» (1921 р.), яким визначено правові основи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, народженими поза шлюбом. Зокрема, закон посилює відповідальність прийомних батьків або усиновлювачів і визначає у § 3 систему покарань за невиконання ними своїх обов'язків по

відношенню до дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом, у розмірі 1000 чеських корун або позбавлення волі строком до 1 місяця [12]. Закон 56 «Про всиовлення» (1928 р.) унормовує порядок передачі дітей-сиріт та дітей, народжених поза шлюбом, на виховання у більш сприятливі, природні форми суспільного виховання – прийомні сім'ї або сімейні колонії, які були аналогами сучасних дитячих будинків сімейного типу. Про всиовлення дитини-сироти або дитини, народженої поза шлюбом, складався договір, який може бути розірваний, якщо порушуються умови піклування, передбачені діючим законодавством [13]. У період повернення закарпатської території під юрисдикцію Угорщини в 1939-1944 рр. захист дітей-сиріт та дітей без батьківської опіки регламентується тими ж законами і нормативними актами, що й у попередні періоди. Тільки у 1944 р. був прийнятий новий Закон V «Про всиовлення та догляд за всиовленими дітьми», але він вже не мав юридичного впливу та розповсюдження на закарпатській території, яка вже в цей час опинилася під юрисдикцією радянського війська.

Сьогодні далеко не вирішеною є проблема готовності вихованців інтернатних закладів до створення власної сім'ї, виховання власних дітей. Як свідчить статистика «близько 35% дівчат, які перебувають у державних центрах матері й дитини, – це 17-18 річні випускниці інтернатних установ» [5, с.4-8]. Відтак, навички материнства вони здобувають вже будучи самі матерями під супроводом спеціально підготовлених фахівців. Така робота є надзвичайно важливою, адже сприяє усвідомленню матерями відповідальності за народжену дитину й недопущенню передачі новонароджених дітей до будинків дитини. У цьому контексті цікавим є досвід роботи благодійних організацій з молодими матерями, широка просвітницька діяльність серед населення закарпатського краю в період перебування його в складі Чехословацької республіки, адже згідно тогочасних статистичних даних велика кількість дітей, які перебували в Мукачівському державному дитячому будинку, були народжені поза шлюбом. Відтак, матері, які їх народжували, перебували в зоні ризику, адже переважно це були дівчата/жінки з незаможних сімей, які працювали в наймах і не були забезпечені власним житлом. Тому, Рефератом соціальної опіки було прийняте рішення про створення притулків для незаміжніх матерів, перший з яких був відкритий у м. Мукачеві за сприяння Крайового товариства Червоного Хреста у 1920 р. [2, арк.58-60]. Завдання таких притулків полягало у забезпеченні лікарського супроводу при народженні дитини, догляд за породіллем та немовлям, а також допомоги майбутнім матерям оволодіти навичками гігієни та догляду за новонародженими. Окрім того, товариство Червоного Хреста в Підкарпатській Русі організував діяльність консультативних центрів «Охорона матері і дитинства» та «Нашим дітям» у Мукачеві (1920 р.), Ужгороді (1921 р.), Ясіні (1921 р.), Великому Березному (1922 р.), Сваляві (1922 р.), які, окрім лікарської, надавали також соціальну та педагогічну допомогу матерям з попитом догляду за дитиною, її здоров'я, розумового, психічного та фізичного розвитку. Важливим напрямом роботи цих консультаційних центрів була й профілактична робота, а також поширення просвітницької інформації щодо санітарії та гігієни. Вважаємо, що питання планування сім'ї, усвідомленого батьківства і материнства, є надзвичайно важливими сьогодні і їх обговорення слід розпочинати зі школи, щоб запобігти тим негативним соціальним проявам, які спонукають до збільшення кількості соціальних сиріт.

Фахова підготовка до роботи з дітьми з вадами розвитку є важливою складовою і в галузі педагогічної освіти. Так, упровадження інклюзивного навчання, яке ЮНЕСКО визначає як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі», зобов'язує вихователів, вчителів і викладачів до набуття професійних компетентностей до роботи з цією категорією вихованців, учнів і студентів. Інклюзивне навчання передбачає такий спосіб отримання освіти, коли учні або студенти з

особливими освітніми потребами навчаються в загальному освітньому середовищі за місцем свого проживання, – і це є альтернативою інтернатній системі, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших дітей, або домашньому та індивідуальному навчанню. У Закарпатті першої половини ХХ століття також діяли спеціалізовані інтернатні заклади – дитячий будинок для дітей з поведінковими відхиленнями та відхиленнями у розумовому та психічному розвитку (м. Великий Севлюш), будинок-інтернат для глухонімих (м. Ужгород), дитячий будинок для сліпих (м. Мукачево). Слід зазначити, що в цих закладах на посадах вчителів та вихователів працювали педагоги, які за фахом були вчителями початкових шкіл. Разом з тим, зважаючи на спеціалізацію цих закладів, педагоги потребували додаткової спеціальної освіти, яка б уможливила більш ефективно забезпечити освітній процес. Угорським та Чехословацьким урядами забезпечувалося, насамперед, проходження стажування та курсової підготовки в кращих дитячих будинках та закладах інтернатного типу в Будапешті, Братиславі, Брно, Празі, де закарпатські педагоги знайомилися з їх досвідом роботи. Також представники Закарпаття брали участь у міжнародних конференціях та з'їздах (Братислава (1930), Мукачево (1922), Пльзень (1925) та ін.), де виступали з доповідями про стан справ закладів інтернатного типу в Підкарпатській Русі, ділилися досвідом роботи. Про те, що закарпатські педагоги були знайомі й застосовували у своїй роботі європейський досвід організації навчання та виховання дітей з вадами фізичного та розумового розвитку засвідчують їх численні публікації на сторінках педагогічного часопису «Учитель» (А. Волошин, М. Добей, В. Довгун, І. Зейкан, С. Куцин, А. Мешко, П. Світлик І. Тимканич, А. Чекан та ін.). Цікавим на наш погляд, був досвід роботи допоміжних шкіл (класів), які відвідували діти, які не встигали за навчальною програмою звичайної школи. На сьогоднішній день в Україні актуальним є впровадження інклюзивної освіти, відтак педагогічну освіту та систему підвищення професійної кваліфікації вчителів слід наповнити інформацією про особливості інклюзивного навчання, про особливості контингенту дітей, ознайомити з основними формами, методами та прийомами організації роботи з ними.

Невід'ємною складовою підготовки дитини до дорослого життя є формування трудової культури особистості, навичок самообслуговування, виконання трудових функцій, у тому числі й суспільно-корисної праці, відповідальне ставлення до праці та її результатів, у тому числі й повага до праці інших людей, свідомий вибір професії тощо. Трудове виховання в закладах інтернатного типу реалізується на досить низькому рівні, про що засвідчують результати наукових досліджень Л. Канишевської, Н. Султанової та ін. У ретроспективі діяльності закладів інтернатного типу в Закарпатті досліджуваного періоду – трудове виховання дітей завжди було невід'ємною складовою їх соціалізації та підготовки до самостійного життя. Таке завдання декларувалося в установчих документах інтернатних закладів і в педагогічних студіях досліджуваного нами періоду, наприклад: «Основна мета діяльності сиротинцю, щоб кожна сирота мала дім, в якому її забезпечать достойним життям, і разом зі школою виховують справжнього громадянина, здатного до праці» (зі Статуту дитячого сиротинця, с. Нересниця. 1924 рік) [3, арк. 21-23]; «подати знання наскільки оно доступно єму, зробити з него хосенного (тут: хосенний – корисний, приміт.: Ч.М.) чоловіка обществу, а найперше хосенного для самого себе» (П. Світлик у статті «Вихованя слъпых», 1927 рік) [7, с.159-160]; «дитина по сконченю школы не мусить дати голову на нещасну жеброту, не мусить опиратися на милосердность людей, но станеса корыстным горожанином державы, а жие з праці своєї руки» (М. Добей у статті «О важности вихованя и образованя слъпых», 1929 рік) [8, с.82-84]; «як мають сообщатися з видочими, що можуть робити, говорити в товаристві и взагалі, як ся мають поводити. Треба их завести в товариство, а дати им вольность, чтобы самі познали обставины внешнего світа» (М. Добей у статті «О важности вихованя и образованя слъпых (продолжение)»,

1929 рік) [9, с.242-244] та ін. Забезпечити підготовленість до самостійного дорослого життя дозволяла організація навчального процесу в спеціалізованих інтернатних закладах, де окрім загальної освіти, вихованці здобували ремесло (крравецьке, ткацьке, столярське, кошикарство, садово-городнє тощо) у спеціально організованих навчальних майстернях, де навчання проводили майстри. Здорові діти з дитячих притулків завхалися у звичайних школах, але з 15-річного віку передавалися на навчання до ремісників або фермерів. Обдаровані вихованці продовжували навчатися в гімназіях, семінаріях та ін.

Оновлення функцій і змісту діяльності сучасних закладів інтернатного типу невід'ємно пов'язані з життєдіяльністю громад, до яких належать. Згідно Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005 р.), ст. 39, п. 5 саме «місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування забезпечують постійне удосконалення форм і методів індивідуальної виховної роботи по підготовці до самостійного та сімейного життя випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі шляхом підтримки і розвитку наставництва над такими дітьми, забезпечують участь випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в самодіяльних творчих колективах, гуртках образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з метою їх морально-естетичного та фізичного розвитку» [4]. Актуальним на наш погляд, є позитивний досвід діяльності закладів інтернатного типу Закарпаття першої половини ХХ століття в контексті залучення дітей до участі у художній самодіяльності, благодійних акціях, громадських організаціях тощо. Так, здорові вихованці дитячих будинків відвідували звичайні народні школи, які знаходилися на території громади, де мали можливість набути досвіду спілкування з однолітками та дорослими, через навчальну та суспільно-корисну діяльність школи знайомилися з містом (селом), його мешканцями, його історією, культурою тощо. Цікаво, що в Чехословацький період актуалізується принцип культуровідповідності, який передбачав виховання та навчання дітей в близькому до них, рідномовному середовищі. Звернення до нього було зумовлено необхідністю створити сприятливі умови для виховання та навчання дітей у сімейних дитячих поселеннях, які були поширені в Закарпатті ще з часів Австро-Угорщини. Цивільна управа Підкарпатської Русі, зважаючи на звернення педагогічної громадськості та благодійних організацій, пропонувала розподіляти дітей саме з урахуванням їх національної приналежності, щоб створити максимально сприятливі умови для дітей. Так, для дітей-сиріт русинів створили сімейні дитячі поселення переважно в русинськомовних містах і селах (Хуст, Нересниця, Рахів, Ясіня та ін.), а для дітей-сиріт угорського походження в угорськомовних (Великий Севлюш, Берегово, Варієво та ін.). Що стосується вихованців спеціалізованих закладів інтернатного типу, то їх співпраця з громадою відбувалася шляхом проведення екскурсій, відвідання театрів, а також через організацію та проведення концертних заходів, участь у святкуванні державних і релігійних свят, виставках ручної праці тощо. Саме такі заходи сприяли засвоєнню вихованцями нової соціальної ролі – активного представника місцевої громади.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на основі проведеного нами історико-педагогічного дослідження процесу становлення та розвитку закладів інтернатного типу в Закарпатті першої половини ХХ століття можемо окреслити основні напрями роботи, які сприятимуть удосконаленню сучасної системи освіти в Україні, а саме: оптимізація мережі закладів інтернатного типу; створення умов для альтернативних форм суспільного виховання дітей-сиріт та дітей без батьківської опіки; проведення широкомасштабної просвітницької та профілактичної роботи, спрямованої на попередження соціального сирітства, усвідомлення майбутніми батьками відповідальності за своїх дітей; удосконалення змісту підготовки вчителів у контексті впровадження інклюзивної освіти шляхом вивчення навчальних

дисциплін, які б знайомили з методикою навчання та виховання дітей, що потребують інклюзивної освіти; розробка системи заходів з профорієнтаційної роботи серед випускників закладів інтернатного типу з урахуванням індивідуальних можливостей

вихованців; розширення співпраці закладів інтернатного типу із місцевими громадами, що у майбутньому сприятиме інтеграції вихованців закладів інтернатного типу у суспільне життя.

Список використаних джерел

1. Державний архів Закарпатської області (ДАЗО), Ф. 28 (Реферат освіти Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1936 р.), оп. 2, спр. 2799 (Інструкції Земського уряду Підкарпатської Русі про діяльність директорів інтернатів та переписка з дирекціями інтернатів та Міністерством освіти по цьому питанню). – 21 акр.
2. ДАЗО, Ф. 37 (Реферат Соціальної Опіки Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1923 р.), оп. 1, спр. 259 (Розпорядження Міністерства соціальної опіки, листування з шкільним відділом, товариством «Червоного Хреста», нотарськими управліннями про облік дітей під опікою, дітей позашлюбних, створення притулків для дітей до 6 років, для одиноких матерів, про стягнення штрафів з батьків за невідвідування дитьми шкіл). – 61 арк.
3. ДАЗО, Ф. 37 (Реферат Соціальної Опіки Підкарпатської Русі, м. Ужгород, 1925 р.), оп. 1, спр. 396 (Розпорядження Міністерства соціальної опіки, повідомлення Крайової дорадчої комісії опіки над молоддю про субвенції, звіти Дивізії Чехословацького Червоного Хреста в Мукачеві про роботу по охороні матерів і дітей, дитячого будинку в Нересниці, дитячої колонії в Анталевцях). – 75 арк.
4. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», 2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>. Дата відвідання: 16.08.2019 р.
5. Кияниця З., Швед О.З. З речами на вихід. *Права дітей*. Київ: Медіа-М, 2010. Вип. 2 (10): Вихованці інтернатів: від опіки до самостійності.
6. Про національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250190226>. [Дата звернення: 16.08.2019 р.]
7. Учитель / Выдае Школьный оддѣль цивильноѣ управы Подкарпатскоѣ Руси. 30. юнія. 1927. Рочник VIII (1927). Число. 4-5.
8. Учитель / Выдае Школьный оддѣль цивильноѣ управы Подкарпатскоѣ Руси. апрѣль. 1929. Рочник X. Число. 3-4.
9. Учитель / Выдае Школьный оддѣль цивильноѣ управы Подкарпатскоѣ Руси. – септембер-октобер 1929. – Рочник X (1929). – Число. 7-8.
10. 1901. évi VIII. Törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről / Закон про державні дитячі притулки. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90100008&2>. Дата звернення: 19.12.2017 р.
11. 1901. évi XXI. Törvénycikk a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról / Закон про соціальний захист дітей, яким виповнилося 7 років. URL: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90100002>. Дата звернення: 21.01.2018 р.
12. 256 Zákon ze dne 30. června 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských / Про захист дітей-сиріт та дітей народжених поза шлюбом URL: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjjzgi4v6mrvgywta> Дата звернення: 18.02.2019 р.
13. 56 Zákon ze dne 28. března 1928 o osvojení / Про всиновлення URL: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?DocumentId=onrf6mjjzgi4f6njwfuza&groupIndex=0&rowIndex=0#>. Дата звернення: 18.02.2019 р.
14. Révai Nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája / Велика енциклопедія. Енциклопедія знань. – Budapest, Révai testvérek irodalmi intézet részvénytársaság, 1913. – 810 old.

References

1. Instruksiyi Zems'koho uryadu Pidkarpats'koyi Rusi pro diyal'nist' dyrektoriv internativ ta perepyska z dyreksiyamy internativ ta Ministerstvom osvity po ts'omu pytannyyu. Referat osvity Pidkarpats'koyi Rusi, m. Uzhhorod, 1936 r. [Instructions from the Provincial Government of Subcarpathian Rus on the activities of boarding directors and correspondence with boarding schools and the Ministry of Education on this subject. Summary of the formation of Subcarpathian Rus, Uzhgorod, 1936]. State Archives of Transcarpathian Region, F. 28, op. 2, spr. 2799, acre. 21.
2. Rozporjadzhennya Ministerstva sotsial'noyi opiky, lystuvannya z shkilynym viddilom, tovarystvom «Chervonoho Khresta», notars'kymy upravlinnyamy pro oblik ditey pid opikoyu, ditey pozashlyubnykh, stvorennya prytulkiv dlya ditey do 6 rokov, dlya odynokyykh materiv, pro styahnnennya shtrafiv z bat'kiv za nevidviduvannya dit'my shkil. Referat Sotsial'noyi Opiky Pidkarpats'koyi Rusi, m. Uzhhorod, 1923 r. [Order of the Ministry of Social Welfare, correspondence with the school department, the Red Cross Society, notary departments on the account of children under guardianship, extra-marital children, creation of shelters for children up to 6 years old, for single mothers, on collecting fines from parents for not attending school children. Summary of Social Guardianship of Subcarpathian Rus, Uzhgorod, 1923]. State Archives of Transcarpathian Region, F. 37, op. 1, spr. 259, acre. 61.
3. Rozporiadzhennya Ministerstva sotsial'noi opiky, povidomlennia Kraivoi doradchoi komisii opiky nad moloddu pro subventsii, zvity Dyvizii Chekhoslovatskoho Chervonoho Khresta v Mukachevi pro robotu po okhoroni materiv i ditei, dtyachoho budynku v Neresnytsi, dtyachoi kolonii v Antalevtziakh. Referat Sotsial'noi Opiky Pidkarpats'koyi Rusi, m. Uzhhorod, 1925 r. [Order of the Ministry of Social Welfare, notification of the Regional Advisory Commission on Youth Subvention, reports of the Division of the Czechoslovak Red Cross in Mukachevo on work on the protection of mothers and children, an orphanage in Neresnytsia, a children's colony in Antalevtsi. Summary of Social Guardianship of Subcarpathian Rus, Uzhgorod, 1925]. State Archives of Transcarpathian Region, F. 37, op. 1, spr. 396, acre. 75.
4. Zakon Ukrayiny «Pro zabezpechennya orhanizatsiyno-pravovykh umov sotsial'noho zakhystu ditey-syrit ta ditey, pozbavlenykh bat'kiv'skoho pikluyannya» [Law of Ukraine “On Ensuring Organizational and Legal Conditions of Social Protection of Orphans and Children Deprived of Parental Care”], 2005. [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>. [Date of appeal August 16, 2019].
5. Kyanytsya, Z. and Shved, O.Z., 2010. Z rechamy na vykhid. Prava ditey [With things going out. Children's rights]. Kiev: Media-M, Iss. 2 (10): Pupils of boarding schools: from guardianship to independence.
6. Pro natsional'nu stratehiyu reformuvannya systemy instytutsiynoho dohlyadu ta vykhovannya ditey na 2017-2026 rr. Rozporjadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 9 serpnia 2017 r. № 526-r. [On the National Strategy for Reforming the System of Institutional Care and Childrearing for 2017-2026. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 9, 2017 No. 526-p(p)]. [online] Available at: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250190226>. [Date of appeal August 16, 2019].
7. Issue School oddel of civil administration of Subcarpathian Rus. 30. Yuniya, 1927. Teacher, VIII, 4-5.
8. Issue School Department of Civil Administration of Subcarpathian Rus. Apri 1929. Teacher, X, 3-4.
9. Issue School oddel of civil administration of Subcarpathian Rus. Септембер-октобер, 1929. Teacher, X, 7-8.
10. 1901. évi VIII. Törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről [Law on State Children's Shelters]. [online] Available at: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90100008>. [Date of appeal December 19, 2017].

11. 1901. évi XXI. Törvénycikk a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról [Law on Social Protection of 7 Years Old Children]. [online] Available at: <https://net.jogtar.hu/ezet-ev-torveny?docid=9010002.§§1-2>. [Date of appeal January 21, 2018].
12. 256 Zákon ze dne 30. června 1921 o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských [On the protection of orphans and children born out of wedlock]. [online] Available at: https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi_yv6mrvgywta. [Date of appeal February 18, 2019].
13. 56 Zákon ze dne 28. března 1928 o osvojení [About adoption]. [online] Available at: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4f6njwfuza&groupIndex=0&rowIndex=0#>. [Date of appeal February 18, 2019].
14. Révai Nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája [The Great Encyclopedia. Encyclopedia of Knowledge], 1913. Budapest, Révai testvérek irodalmi intézet részvénytársaság.

В статье обоснованы перспективы использования ретроопыта деятельности учреждений интернатного типа, действовавших в Закарпатье в первой половине XX века. Определены основные направления работы, которые будут способствовать совершенствованию современной системы образования в Украине: оптимизация сети учреждений интернатного типа; создание условий для альтернативных форм общественного воспитания детей-сирот и детей без родительской опеки; проведение широкомасштабной просветительской и профилактической работы, направленной на предупреждение социального сиротства, осознание будущими родителями ответственности за своих детей; совершенствования содержания подготовки учителей в контексте внедрения инклюзивного образования; разработка системы мероприятий по профориентационной работе среди выпускников учреждений интернатного типа; расширение сотрудничества учреждений интернатного типа с местными общинами.

Ключевые слова: учреждения интернатного типа, исторический опыт, Закарпатье.

The boarding schools activities organizing leading ideas and experience in Transcarpathia in the first half of the twentieth century have not lost their relevance to this day. The pedagogical experience is important, it's implemented by the educational and social policies of the European states, which included the Transcarpathia at the period under study. Purpose is to study the perspective directions of the Transcarpathian residential institutions of the first half of the twentieth century activity retrospective experience implementation. The methods: search and bibliographic aimed at studying archival, library and museum catalogs, collections, descriptions and bibliographic editions; archival materials content analysis (orders, governing bodies' orders); chronological, retrospective logic-system analysis that is considered as a basis for studying the residential institutions activity peculiarities at the period under study. Results. The historical and pedagogical study of the boarding schools in Transcarpathia in the first half of the twentieth century establishment and development social and pedagogical foundations allows to outline the main directions of work that will contribute to the Ukrainian modern education system improvement, among which are the network of boarding schools optimization; creation of conditions for alternative forms of public education for orphans and children without parental care; conducting large-scale educational and prevention work aimed at preventing social orphanhood, raising awareness of future parents' responsibility for their children; improving the content of teacher training in the context of inclusive education through the study of disciplines familiar with the education and upbringing of children in need of inclusive education methods; the system of vocational guidance among graduates of boarding schools development, taking into account the individual capabilities of students; expanding the cooperation of residential institutions with local communities, which in the future will facilitate the integration of residential care students into public life. Originality. The article outlines perspective directions of the Transcarpathian boarding schools in the first half of the twentieth century historical experience implementation in terms of reforming the modern education system in the context of integration into the world educational space.

Key words: the residential care facilities, historical experience, the Transcarpathia.

UDC 378.091.2:78-047.44(4)(045)=111
DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-51-54

Chovriy Sofiya,
Senior Lecturer,
Mukachevo State University, Mukachevo

EUROPEAN MUSIC-PEDAGOGICAL SYSTEMS: THE RETROSPECTIVE ANALYSIS

The comprehension of the current problems of the musical training and education is impossible without reference to the musical pedagogy. And it's understandable, because the history determines the valuable orientations, equips with the historical awareness, which plays the main role in the practice of the current educational reform in Ukraine. The important things are the constructive and critical creative comprehension in the past positive educational experience, which will enrich current pedagogy in new facts and theoretical statements. The objective historical and pedagogical analysis in the development of European musical pedagogy and further creative using its results with taking consideration of new requirements and opportunities of the state will give opportunity to renew and improve methodological equipment in the educational process of the modern national school.

Key words: absolute solmization, relative solmization, European musical pedagogy.

The problem formulation. The author has analysed the European musical pedagogy's achievements in the historical dimension.

Analysis of recent research and publications. The analysis of the historical and pedagogical research gives reasons to state, that different aspects of educational problems, development of theory and practice in the musical training and education are depicted in works of scientists such as V. Covaliv, O. Rostovsky, E. Tainel, P. Weiss, J. Ádám, J. Hegyi, L. Perényi, H. Szabó, E. Szőnyi and others. Their research have got the generalizing character as the complex of the mass music educational problems matching with the epoch, social conditions and educational needs in every country, practice of the musical and educational activity.

The purpose of the article is to analyze the the main achievements of European musical pedagogy in historical dimension.

Results of investigation. Solmization has two meanings in the history of music pedagogy. In the narrower sense it denotes the use of syllables in mediaeval Europe (*ut, re, mi, fa, sol, la*), which were applied to hexachord sounds by *Guido di Arezzo*. In the wider sense it means the relations between syllables, sounds (relative solmization) or absolute pitches (absolute solmization). Thus, it is a means for recording / reading music. Sometimes solmization is understood in the way that the sheet music should be read without intonation in contrast with *sol-fa* that presupposes the naming and singing of sounds (Carl Albrecht was the first to introduce this in his work «Sol-fa course» in 1880). This

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>